

# Recensie: JAN PRONK SURINAME VAN WINGEWEST TOT NATIESTAAT

Door: Roy Khemradj

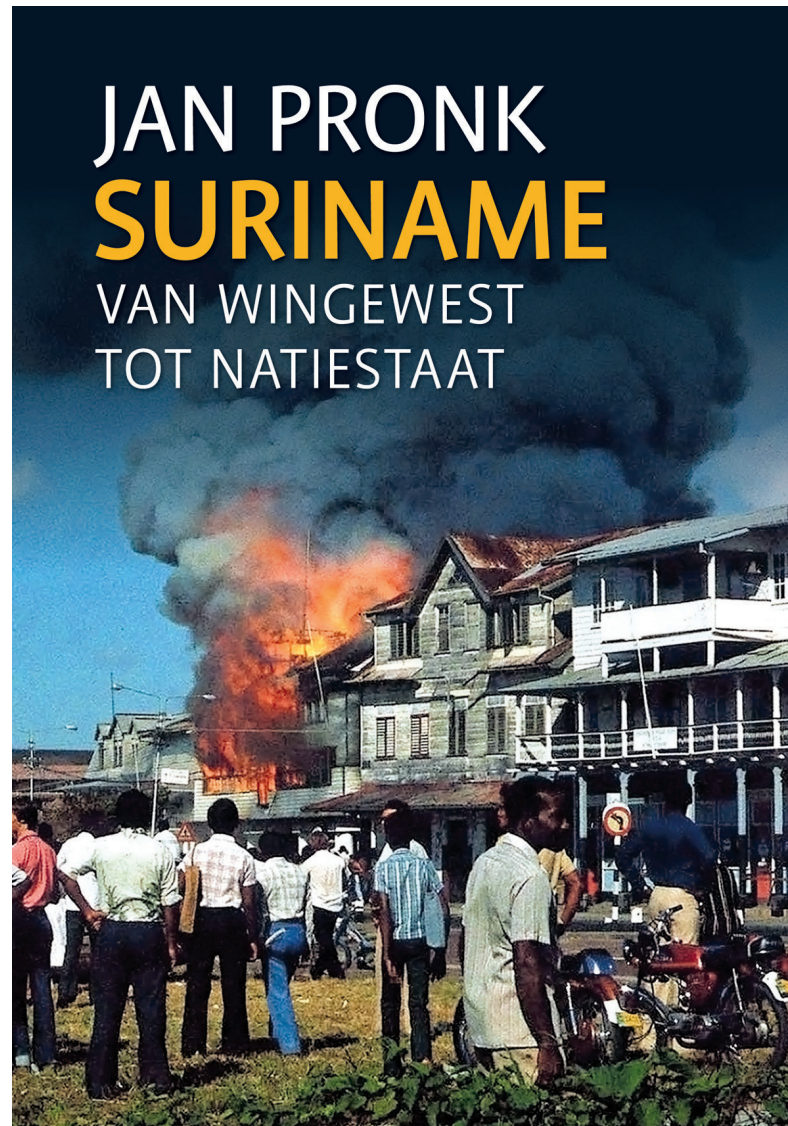
De delegatie die namens president Bouterse met de Alcoa onderhandelde over de teruggave van de Afobaka stuwdam, kan alsnog leren van de manier waarop Surinaamse politici in 1975 met Nederland onderhandelden over de hoogte van de bruidsschat die Suriname na de onafhankelijkheid zou meekrijgen. Dat was 'een lesje onderhandelen', zegt Jan Pronk in zijn onlangs verschenen boek: *Suriname, van wingewest tot natiestaat*. 'Hoog inzetten, tot op het laatste moment doorgaan, standpunten lang vasthouden, op eenmaal ingenomen posities terugkomen, bereikte overeenstemming openbreken, daarover opnieuw onderhandelen en toezeggingen incasseren, zonder daar iets wezenlijks tegenover te stellen.' Terugkijkend zegt Pronk dat die manier van onderhandelen Suriname ver heeft gebracht.

Voor notoire tegenstanders van de onafhankelijk, zal de cover van Pronks vuistdikke, 560 pagina's tellend boek – een foto van het in brand geschoten hoofdbureau van politie op 25 februari 1980 – het ultieme bewijs zijn dat Nederland, Suriname het ravijn in heeft gestort. Misschien is deze historische foto ook een statement van Pronk zelf. Terugkijkend ontkent hij niet dat Nederland na 1975 onvoldoende erop heeft toegezien dat de bruidsschat de gehele Surinaamse bevolking ten goede kwam. Alle aandacht en veel geld ging naar West-Suriname, het paradepaardje van de regering Arron dat al gauw leidde tot tunnelvisie.

## HISTORISCH BELANG

Voor zeker twee generaties die na 1975 inmiddels volwassenen zijn geworden en misschien niet weten wie Jan Pronk is, is het nuttig eerst zijn rol in onze onafhankelijkheidsgeschiedenis in beeld te brengen. Pronk wordt nog steeds liefkozend of plagend 'Jantje Pronk' genoemd, maar de oud-PvdA-politicus is afgelopen 16 maart wel 80 jaar geworden. Hij kwam in 1971 in de Tweede Kamer en werd in 1973 minister voor ontwikkelingssamenwerking in de regering Den Uyl. In 1977 kwam het kabinet Van Agt aan de macht. De PvdA werd oppositiepartij en Pronk zat van 1978 tot 1980 weer in de Kamer. Later dat jaar werd hij adjunct-secretaris-generaal van de UNCTAD, de VN-organisatie voor handel en ontwikkeling, een functie die hij zes jaar bekleedde. Na terugkeer in Nederland, was hij van 1986 tot 1989 opnieuw Kamerlid als oppositiepartij. Na de verkiezingen van 1989 werd Pronk voor langere tijd minister voor ontwikkelingssamenwerking, in de regeringen Lubbers III en aansluitend Kok I en Kok II. In 1998 ging Pronk naar een ander departement in de derde regering van Wim Kok.

De oud-PvdA-politicus schreef 'Van wingewest tot natiestaat' aan de hand van: zijn persoonlijk archief waarin aantekeningen van alle besprekingen met Surinaamse politici – zelfs informele ontmoetingen en telefoongesprekken ontkenen niet aan zijn pen; alle Tweede Kamerverslagen over Suriname; de discussies en besluiten in de Nederlandse ministerraad over beleids- en politieke aangelegenheden van Suriname – niet de letterlijke notulen, maar zijn eigen weergave hiervan, met soms opmerkelijke citaten en verwijst de auteur met een uitgebreid notenapparaat ook naar andere bronnen. Hoofdstuk 25 bijvoorbeeld, over het herstel van de democratie onder de regering Shankar en Arron, telt maar liefst 97 verwijzingen. Dit geeft het boek historische waarde; we lezen voor het eerst van een insider hoe de besluitvorming over Suriname verliep in politiek Den Haag.



## HET ONAFHANKELIJKHEIDSPAN VAN ARRON

Het is nog steeds een open zenuw in de onafhankelijkheidsgeschiedenis van Suriname; Henck Arron die tijdens de verkiezingscampagne van 1973, met geen woord sprak over onafhankelijkheid, maar wel nadat hij premier werd, met zijn regeringsverklaring van februari 1974, heel het land verraste met de mededeling dat Suriname ultimo eind 1975 onafhankelijk zou worden. Zelfs gouverneur Ferrier wist dit niet. Pronk en Den Uyl wisten dit echter wel, blijkt uit de aantekeningen van de auteur en dit feit is nieuw voor mij. NPS-oppositieleider Arron was in januari 1972, privé op bezoek in Nederland. In een informele ontmoeting deelde hij zijn plan met Pronk en Den Uyl. 'Hij zou van de onafhankelijkheid van Suriname geen verkiezingsthema maken, maar in de campagne vooral binnenlandse problemen aan de orde stellen.' Als hij premier zou worden, 'zou hij direct daarna het tijdstip bekend maken waarop Suriname volledig onafhankelijk diende te zijn. Dat tijdstip zou midden in zijn regeringsperiode liggen, waarschijnlijk nog in 1975.'

Pronk en Den Uyl weerhielden hem niet van zijn plan en pleitten juist voor zorgvuldig overleg met de oppositie in Suriname en met de Nederlandse regering. De verkiezingscampagne, zagen zij als iets van Arron zelf. 'Bovendien wisten we dat een parlementaire meerderheid in de Staten formeel zou voldoen om een beslissing van de Surinaamse regering om de onafhankelijkheid uit te roepen een wettige basis te verschaffen', aldus Jan Pronk.

Heeft deze entre nous-ontmoeting een paar maanden later niet bijgedragen aan de formulering in de regeringsverklaring van het kabinet Den Uyl dat in mei 1973 aantrad? Hierin staat: 'Suriname en de Nederlandse Antillen worden binnen de komende regeringsperiode, dat wil zeggen voor eind 1976 onafhankelijk.' Weer een paar maanden later kwam in Suriname, in november 1973, het kabinet Arron aan de macht. Nu begrijp ik waarom Pronk en Den Uyl zich zo hebben ingespannen om VHP- oppositieleider Lachmon zowel in Suriname als in Nederland altijd apart bij te praten over hun besprekingen met de Surinaamse regering. Arron had tot een week voor 25 november 1975 geweigerd Lachmon deelgenoot te maken van de weg naar onafhankelijkheid. Dit gebeurde pas na aanneming van de grondwet in de Staten van Suriname. Als dank nam Arron Lachmon mee naar de Verenigde Naties om Suriname op 4 december 1975 in te schrijven als 144ste lidstaat. Na terugkeer was het weer business as usual tussen oppositie en coalitie in de Staten van Suriname.

In geen enkele publicatie over Srefidensi ben ik een verslag tegen gekomen die zo treffend en beeldend beschreven is als Pronk dit doet, van de historische behandeling van de ontwerp-rijkswet waarmee de onafhankelijkheid van Suriname zou worden bekrachtigd. Deze behandeling vond plaats van 21 tot 23 oktober 1975 in de Tweede Kamer en daarna op 27 en 28 oktober in de Eerste Kamer. In het hoofdstuk 'Eindsprint', beschrijft Pronk in 30 pagina's het verloop van de vergaderingen met citaten als 'Ave Den Uyl, wij die gaan sterven groeten U' (Alwin Mungra); 'Elk van ons heeft gelijk. Tezamen hebben wij echter ongelijk' (Emile Wijntuin); ik lees voor het eerst over de 'Kalong-politiek', beeldspraak van Rufus Nooitmeer en: 'Sluit uw ogen niet, het zijn uw broeders' (Jagernath Lachmon – oproep om waakzaam te blijven als in Suriname democratie en mensenrechten worden geschonden).



*De Nieuw Front-leiders, Lachmon, Soemita en Arron op de Brasa dey in Utrecht (november 1988)  
Foto: R. Khemradj.*



*De Surinaamse delegatie in New York bij de toelating van de Republiek Suriname als 144ste lid van de VN  
Foto: collectie P.Girjasing*

## DE AGENDA VAN KOLONEL VALK

Nauwelijks vijf jaar na Srefidensi, gebeurde dit op 25 februari 1980. Tweede Kamerlid Pronk – de PvdA zat toen in de oppositie – vindt dat de Nederlandse regering van premier Van Agt, toen te laat en boterzacht reageerde op de omverwerping van de democratie in Suriname. President Ferrier had in een telefoongesprek met Wim van Eer, de Surinaamse ambassadeur in Den Haag gezegd: 'Dit pik ik niet!' Horb was net op de televisie geweest en deelde mee dat de militairen de macht hadden overgenomen. Maar de ambassadeur – het was Pronk die hem moest aansporen te bellen naar Suriname ('Oh dat lijkt me een goed idee') – deed niets met de noodkreet van president Ferrier.

We lezen vervolgens welke afwegingen in de Nederlandse ministerraad werden gemaakt in de nadagen van de coup in Suriname. Onmiddellijke opschorting van de ontwikkelingshulp zou juridische gedonder geven, vreesde minister Jan de Koning; minister Jos de Ruyter van Defensie wist nauwelijks wat kolonel Hans Valk, hoofd van de Nederlandse militaire missie in Paramaribo uitspookte en ambassadeur Vegelin van Clearbergen vertelde minister Van der Klaauw van Buitenlandse Zaken, niet alles wat wist. Bovendien deden op de Nederlandse diplomatieke post in Paramaribo de ambassadeur en kolonel Hans Valk elk afzonderlijk hun eigen ding; ze lagen elkaar niet.

Net als vele Surinamers zit ook Pronk nog steeds met onbeantwoorde vragen over de rol van kolonel Hans Valk en zijn relatie met Bouterse. Zou er misschien iemand zijn op Defensie of op Buitenlandse Zaken in wiens opdracht Valk handelde? De complottheorieën zijn ontelbaar. De oud-politicus roept ferm op tot openbaarmaking van alle geheime documenten over 'de kwestie Valk en de rol van Nederland', waarvan premier Rutte een paar jaar geleden besloot, de staatsgeheimhoudingstermijn met 40 jaar te verlengen. In 2060 is de generatie die 1980 heeft beleefd of 100 jaar of dan al dood. Pronk: 'Als privacy echt zo'n overwegend motief voor geheimhouding is, moet het wel om uitzonderlijke documenten gaan waarvan openbaarmaking voorafgaand aan 2060 groot gevaar voor de betrokkenen of hun familie zou opleveren'. Dat klinkt onwaarschijnlijk. Pronk wijst er namelijk op dat in de Staatscourant is medegedeeld dat de beslissing van de regering niet genomen is om reden van privacy, maar 'in verband met het belang van de Staat en zijn bondgenoten.' Dit verklaart zijn honger naar de waarheid in het belang van de gedeelde geschiedenis van Nederland en Suriname.

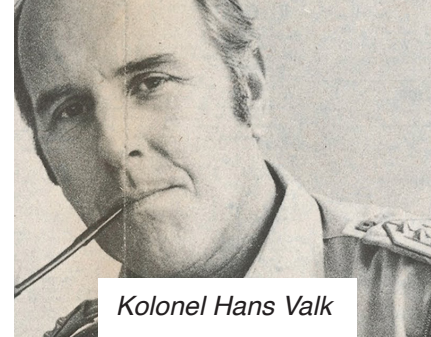
## REKENSCHAP

Er was en is nog steeds veel kritiek op de beslissingen die genomen zijn op weg naar de onafhankelijkheid en de wijze waarop de leiders van Suriname daarmee zijn omgegaan. De rol van de PvdA-politicus Pronk hierin, als Kamerlid en als minister, die ruim 30 jaar beslaat is evident. Hij heeft deze rol in het boek gedegen onderbouwd en ook in internationaal perspectief geplaatst met ontwikkelingen op het gebied van dekolonisatie, handel, ontwikkelingssamenwerking en armoedebestrijding. Toch gaat Pronk met 'Rekenschap', een slotbeschouwing, in op een aantal zaken in die hem dwars liggen en waarvoor hij niet echt een plek kon vinden, omdat hij niet wilde afwijken of te veel uitwijden in zijn chronologisch opgeschreven Suriname memo...

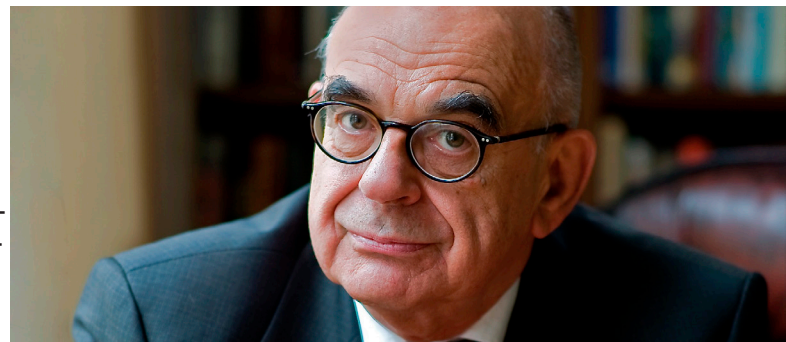
reageert bijvoorbeeld op het kritisch essay dat Aniel Ramdas op 25 november 2000 in het Tropenmuseum in Amsterdam uitsprak. 'Wat verschafte u het recht om onze toekomst te bepalen', vroeg Ramdas aan Pronk in aanwezigheid van Arron en Lachmon. Verder reageert hij op onderzoekers Gert Oostindie en Inge Klinkers die in hun driedelige publicatie Knellende Koninkrijksbanden spreken van een 'mislukte modeldekolonisatie'; op Jnan Adhin die de kritiek van Lachmon en de VHP verwoordde met: 'Maar ook al is Suriname niet door Nederland uit het Koninkrijk gezet, het werd wel de woestijn ingestuurd' en uitgebreid commentaar krijgt Hugo Fernandes Mendez op een aantal bevindingen in zijn dissertatie Het parlementair stelsel van Suriname. Een daarvan: 'Kennelijk móest Suriname op 15/11/75 onafhankelijk worden, koste wat het kost'. Maar het kabinet Arron wilde niet terug, zegt de oud-politicus.

Aan het eind stelt Pronk zichzelf de vraag of het anders had gemoeten. Het had zeker beter gekund, zegt hij en somt zeven punten op waarvan ik slechts een paar benoem. 'Sommige beslissingen hebben slecht uitgewerkt. We gaven meer hulp dan goed was. Hulpverslaving was het resultaat'. 'Niet alle bestedingen pakten goed uit, bijvoorbeeld de besluitvorming over de spoorlijn in West-Suriname'. 'De beslissing in 1975 om Suriname te helpen bij de opbouw van een eigen leger was funest' en als laatste: 'De steun die het kabinet Van Agt gaf aan de door Bouterse neergezette regering Chin A Sen had nooit mogen plaatsvinden. De belangrijkste lessons learned vind ik echter de openhartige erkenning dat de uitzending van een militaire missie, voorgezeten door een Nederlandse kolonel die zich gedroeg al een ongeleid projectiel, net zo funest was als Suriname helpen met de opbouw van een eigen leger. 'Misschien zou Bouterse zonder Valk nooit zover zijn gekomen, was er geen coup gepleegd en hadden de decembermoorden nooit plaatsgevonden', aldus oud-PvdA-politicus Jan Pronk. Ik heb met zijn vuistdikke Suriname van Wingewest tot Natiestaat aan zijn lippen gehangen!

**Jan Pronk – Suriname van wingewest tot natiestaat is uitgebracht door LM Publishers in Volendam en kost €29,50. Meer info: [www.lmpublishers.nl](http://www.lmpublishers.nl)**



Kolonel Hans Valk



Jan Pronk